

Valóságos könyvtár – könyvtári valóság. Könyvtár- és információtudományi tanulmányok 2018. Szerk. Kiszl Péter, Csík Tibor. Budapest, ELTE BTK Könyvtár- és Információtudományi Intézet. 2018. 217–229.

TÁRSADALMIASÍTÁS ÉS A KÖNYVTÁRAK HOGYAN VONJÁK BE A MEGYEI KÖNYVTÁRAK KÖZÖSSÉGÜKET AZ INTÉZMÉNY MŰKÖDÉSÉBE?

BOGNÁRNÉ LOVÁSZ KATALIN

ELTE BTK KITI Savaria Könyvtártudományi Csoport, adjunktus

TARTALMI ÖSSZEFOGLALÓ

A könyvtárak már évtizedek óta úgy működnek, hogy kíváncsiak annak a közösségnek a véleményére, amelyet kiszolgálnak, és igyekeznek bevonni őket a munkájukba. Küldetésnyilatkozataik alapján mindig is a társadalom érdekében, a társadalomban lezajló folyamatokra reagálva működtek. Mitől másabb tehát egy társadalmiasított könyvtár? A különbség talán abban áll, hogy nem az intézménynek van közössége, hanem a közösségnek van intézménye. A közösség tagjai magukénak érzik az adott intézményt, felelősséget éreznek iránta, tevékenyen kapcsolódnak be az intézmény mindennapi munkájába. Az intézmények társadalmiasítása nagyban növelheti a társadalmi tőkét, amely alapja annak, hogy az emberek jól érzik magukat lakóhelyükön, és bizalommal, nyitottan fordulnak közösségük tagjai felé. A társadalmiasított intézmények munkatársai nem ad hoc, hanem tervezett módon, tudatosan vonják be a közösség tagjait munkájukba, és igyekeznek egy természetes módon működő támogató közösséget építeni az intézmény köré. Kutatásomban, amelynek során egy 25 tevékenységből álló ellenőrzési listát küldtem ki a könyvtárak igazgatói számára, azt vizsgáltam, hogy a megyei hatókörű városi könyvtárak hogyan próbálják olvasóikat megszólítani, bevonni a tervezésbe és a mindennapi tevékenységükbe. A felmérés eredményeként elmondhatjuk, hogy a könyvtárak nagy része rendszeresen vagy alkalmasszerűen végzi ezeket a tevékenységeket, de számos hiányosságot és fejlesztendő területet is azonosítottam.

Bevezetés

A könyvtárak eredendően meglévő társadalmi küldetésükből adódóan kulturális javakat, örökséget gyűjtenek, dolgoznak fel, tárolnak, képeznek és örökítenek át. A könyvtárak társadalmiasítása vagy társadalmi bevonáson alapuló működése során e tevékenységeiket erősítik és fejlesztik a helyi társadalom javára. A közkönyvtárak a könyvtári rendszer elsődleges elérési pontjai; az intézmény a helyi társadalom tagjainak és közösségeinek sajátos elvárásaira reagál és felkészülő, a könyvtári környezetre is tekintettel lévő, sokrétű és sokszínű szolgáltatások közvetlen nyújtására vagy azok közvetítésére vállalkozó könyvtár. Tájékoztatási, művelődési, szórakozási fórum, amely kapcsolódik más, hasonló feladatokat vállaló intézmények rendszeréhez, vagy beilleszti azok feladatait is

a maga szerepkörébe. Művelődési alapintézmény, a helyi közösség tudásgazdálkodását, tájékoztatási funkcióit ellátó vagy ebben meghatározóan közreműködő szervezet.¹

Az 1997. CXL. törvény is megfogalmazza, hogy a települési könyvtárak gyűjteményüket és szolgáltatásaikat a helyi igényeknek megfelelően alakítják, a kulturális alapellátás rendszerének igen fontos tagjai és a közösség minden tagja számára rendelkezésre kell bocsátaniuk gyűjteményüket és szolgáltatásaikat.² A könyvtárak manapság nem a könyvek és az információ passzív tárolóhelyei, nem (csak) csöndes és méltóságteljes helyek ebben a zajos és rohanó világban. Az új, megváltozott szerepű könyvtárak aktívak, és a közösségi történésekre reagálva a változás ügynökeivé is válnak. A közösségépítés világában a helyi könyvtáraknak egyedi és nagyon lényeges szerepük van. Míg számos közösség és civil szervezet hasonló gondolkodású embereket „köt össze”, a könyvtáraknak megvan a képességük arra, hogy a „híd” szerepét töltsék be olyan emberek között, akik nem osztoztak eddig közös élményeken. Egy könyvtár közösségbe ágyazása teljesen megváltoztathatja a fizikai környezetet, bátoríthatja új közösségi hálózatok kialakítását, akár további beruházásokat is vonzhat és fejlődést generál. Kutatók szerint a sikeres közösségépítés a minden közösségben már meglévő „vagyonrétegek” felfedezésével és mozgósításával kezdődik:

- az egyének készségei és erőforrásai,
- az önkéntes egyesületek kapcsolatainak ereje,
- a helyi intézményekben megtalálható vagyonelemek,
- a közösség fizikai infrastruktúrája,
- a helyi gazdaság profilja és dinamikája,
- a történetek, melyek meghatározzák a közösséget.³

A könyvtárak gazdag „vagyonnal” és eszközökkel tudják segíteni a közösség építését: képzett könyvtáros szakemberek, ingyenes közösségi helyek, technológiai eszközök, kapcsolódás a helyi gazdasághoz, a tulajdonlás érzése és mindenekfelett a közösség bizalma. Ezekkel az értékekkel a közösség minden tagját össze tudják kötni, felépítve azokat a kapcsolatokat és hálózatokat, amelyek részt vehetnek abban, hogy megerősítsék a kulturális és szociális infrastruktúrát (könyvtárak, művelődési központok, stadionok, közösségi találkozóhelyek). A könyvtárak fontos katalizátorai lehetnek a közösségi elkötelezettségnek.

A Cselekvő Közösségek – aktív közösségi szerepvállalás projekt

2016 szeptemberében indult a „Cselekvő közösségek – aktív közösségi szerepvállalás” EFOP-1.3.1-15-2016-00001 projekt, amelynek az volt a legfőbb célja, hogy növelje a társadalmi aktivitást, a fejlesztésbe bevont településeken erősítsék a közösségi szerepvállalást, a települések önkormányzatai, kulturális intézményei és lakosai közötti kapcsolatokat. Projekt feladatként megfogalmazták, hogy támogatást biztosítanak a települések és azok kulturális intézményei és/vagy civil szervezetei számára a társadalmi kohéziót erősítő, közösségfejlesztési folyamatok megvalósításához.⁴ A projekt elején több témakörben szakértői csoportok (könyvtárosok, művelődésszervező és múzeumi szakemberek)

dolgoztak együtt a kulturális közösségfejlesztés; mérés, értékelés; intézményi önkéntesség; intézmények társadalmiasítása; intézményi esélyegyenlőség témaköreiben. 2016 októberében és novemberében nekem is lehetőségem volt szakértőként dolgozni a társadalmiasítás munkacsoportban, amelynek feladatai közé tartozott egy útmutató kidolgozása kulturális intézmények és civil szervezetek számára. Az útmutató, amelynek végleges változata sok javítás és a szakmai egyesületekkel való egyeztetés után készült el, segíthet abban, hogy a szervezetek a társadalmi bevonáson alapuló működést megismerhessék és alkalmazni tudják.⁵ A projekt honlapján is megtalálható dokumentum többek között bemutatja a társadalmiasítás lépéseit, szintjeit és azokat a nehézségeket, melyekkel az intézmény dolgozóinak a munka során szembe kell nézniük. A projekt részeként létrejött egy közösen szerkeszthető wiki oldal⁶ is, amely lehetőséget nyújt az egyes témakörök tanulmányozására, a szakemberek közötti tapasztalatcserére.

Könyvtárak társadalmi bevonáson alapuló működése – társadalmiasítás

Mi is a társadalmiasítás, avagy a társadalmi bevonáson alapuló működés? Az útmutató szerint a társadalmiasított formában működő intézmény „*aktivitásának meghatározásában, megvalósításában és értékelésében a település, településrész lakosai tevékenyen részt vesznek, és ezek beépítésre kerülnek az intézmény belső működését meghatározó dokumentumokba.*”⁷ A társadalmi bevonáson alapuló működő könyvtár nyitott, folyamatos és tervezett párbeszédet folytat az érintettjeivel és írásban is rögzített keretek (SZMSZ, alapító okirat, stratégia stb.) között működik együtt a közösség tagjaival. Mit is nyerhet a könyvtár és az állampolgár a társadalmi bevonáson alapuló működéssel? A válaszok sora természetesen igen hosszú lehet, de a legfontosabbak talán az alábbiak:

- a könyvtár újabb és újabb egyéneket, közösségeket érhet el, ezáltal egyre szorosabb szálakkal kötődik a helyi közösségekhez, mélyebben részévé válik a települést átszövő közösségi, szervezeti hálónak, a társadalmi beágyazottság jelentősen nőhet;
- a könyvtár terepet, lehetőséget biztosíthat az emberek számára, hogy számos élethelyzetben, munkában, tevékenységben kipróbálják magukat, ezáltal is a közösségfejlesztés eszközévé válik, hozzájárulva ahhoz, hogy a település lakosai aktív, cselekvő, résztvevő polgárként éljenek, élhessenek;
- bővül mindazok köre, akik tanácsaikkal, kéréseikkel, segítő aktivitásukkal, egy esemény vagy egy hosszabb folyamat teljes körű megvalósításával, illetve megannyi más módon támogatják a könyvtárak mindennapjait;
- beszélgetve a lakosokkal, együttműködve közösségekkel megismerhetjük, mire van szükségük, mit lenne fontos értük, de leginkább velük közösen tenni, mindezek eredményeképpen egyre fontosabbak leszünk számukra, hiszen abban és úgy szolgáljuk őket, amiben és ahogyan azt igénylik.⁸

Mitől más tehát egy társadalmiasított könyvtár? A különbség talán abban áll, hogy nem az intézménynek van közössége, hanem a közösségnek van intézménye. A közösség

tagjai magukénak érzik az adott intézményt, felelősséget éreznek iránta, tevékenyen kapcsolódnak be az intézmény mindennapi munkájába. Ezek az emberek nemcsak a társadalmiasított intézmény, hanem az egész helyi társadalom munkájában felelős állampolgárként vesznek részt, környezetükre igényesek. Az intézmények társadalmiasítása nagyban növelheti a társadalmi tőkét, amely alapja annak, hogy az emberek jól érzik magukat lakóhelyükön, és bizalommal, nyitottan fordulnak közösségük tagjai felé. A társadalmi bevonás alapján működő intézmények munkatársai nem ad hoc, hanem tervezett módon, tudatosan vonják be a közösség tagjait a munkájukba, és igyekeznek természetes módon működő, támogató közösséget építeni az intézmény köré. A könyvtárak közösségvezérelt vagy a közösség bevonásán alapuló működése természetesen nem mai eredetű, de manapság egyre több intézmény gondolja úgy, hogy számukra is új lehetőségeket jelenthet a lakossággal való ilyen mértékű és minőségű kapcsolat. Kovácsné Koreny Ágnes is így fogalmaz 2017-ben írt hazai és külföldi példákat is bemutató cikkében: „A XXI. században kíváncsiak a tereiben, működésében, szolgáltatásaiban, programjaiban az általa szolgáltatott közösség igényeire és szükségleteire reflektáló, közösségvezérelt könyvtárak képesek meghatározó szerepet betölteni az adott település vagy településrész hosszú távú fejlődésében és fenntarthatóságában.”⁹

A Cselekvő közösségek projekt során az is felmerült, hogyan is mérhetjük a társadalmiasítás megvalósulásának mértékét. A megbeszélések során több javaslat is született, pl. a Könyvtári Közös Értékelési Keretrendszerhez¹⁰ hasonló mérési rendszer alkalmazását, illetve az IFLA iskolai könyvtári útmutatójában¹¹ is található ellenőrzési lista témához való adaptálását ajánlották a szakértők. A társadalmiasítás mértékének vizsgálatához végül egy ötfokozatú skála (1. táblázat) használatában egyeztek meg a szakértő csoport tagjai, amelyben az alábbi szinteket találhatjuk: tájékoztatás, konzultáció, bevonás, együttműködés, felhatalmazás.

1. táblázat:
A társadalmi részvétel skálája¹²

A TÁRSADALMI RÉSZVÉTEL SKÁLÁJA					
A társadalmi nyilvánosság szintjének növelése					
	TÁJÉKOZTATÁS	KONZULTÁCIÓ	BEVONÁS	EGYÜTTMŰKÖDÉS	FELHATALMAZÁS
A társadalmi részvétel módja	Az érintettek informálása	Az információra visszajelzés kérése	Közvetlen találkozó az érintettekkel	Partner együttműködés az egész fejlesztési folyamat során	Teljes mértékben az érintettek véleménye, döntése a mérvadó
Ígéret a résztvevőknek	Biztosítjuk az Információt	Tájékoztatunk a visszajelzés hatására született döntésekről	Közösen dolgozunk A vélemények megjelennek az alternatívákban és a döntésről visszacsatolást adunk	Beépítjük a véleményeket a döntésbe A vélemények, alternatívák kidolgozása, innovációk figyelembevétele, a megvalósíthatók kiválasztása	Végrehajtuk a döntést A végző döntés is az érintettek kezében van
Példák, eszközök	Hírlevél, web, ügyfélszolgálat, fogadó óra	Közmeghallgatás, fókuszcsoport, kutatás Közösségi találkozó	Műhelymunka, megbeszélés	Állampolgári tanácsadó testületek, részvételi döntéshozatal	Állampolgári elbírálás, titkos szavazás, delegált döntéshozatal

Ezt a skálát felhasználva az útmutató olyan könyvtári példákat sorol fel, amelyben elképzelhető az ilyen típusú működés. Bemutatja, milyen ígéretet fogalmazhatunk meg a közösség felé és milyen eszközökkel és módszerekkel valósítható meg a társadalmiasítás. A könyvtárak életébe az alábbi területek esetén javasoltuk a közösség erőteljesebb bevonását:

- gyűjteményszervezés: gyűjtőköri szabályzat aktualizálása; az állományalakítási stratégia újragondolása; beszerzés, beszerzési javaslatok, deziderátum;
- a könyvtár megfelelő elérhetősége: rugalmas nyitvatartási idő, interaktív, interneten igénybe vehető könyvtári szolgáltatások;
- speciális könyvtári szolgáltatások, dokumentumok, eszközök biztosítása a hátránnyal és fogyatékkal élőknak számára;
- a digitális írástudás, az információs műveltség elsajátításának, az egész életen át tartó tanulás folyamatának segítése;
- közhasznú, ügyintézési és egyéb információszolgáltatás nyújtása;
- helyismereti munka, helyismereti gyűjtemény fejlesztése és hasznosítása;
- az olvasás iránti érdeklődés felkeltését, fejlesztését szolgáló egyéni és közösségi foglalkozások.

Ezt a skálát és a hozzátartozó táblázatokat a könyvtárak önellenőrzésre alkalmazhatják, végiggondolva, hogy az egyes területeken milyen tevékenységeket végeznek, és milyen eszközöket alkalmazhatnak a társadalmi bevonás során.¹³

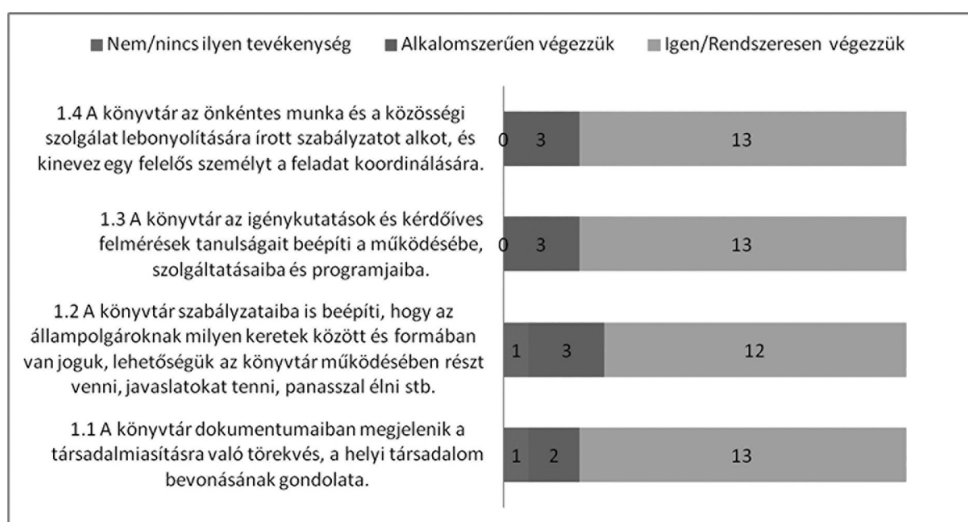
Felmérés a megyei hatókörű városi könyvtárak körében

A fent bemutatott társadalmi részvétel skála megfelelő arra, hogy a skálában szereplő feladatokat mélyebben is vizsgáljuk, és megállapítsuk, hogy az egyes tevékenységekben „milyen messzire jutottunk”, azaz mennyire engedjük, hogy a közösség részt vegyen ezekben a munkafolyamatokban. Felmérésemben én azonban sokkal több tevékenységre szerettem volna rákérdezni. Az általam alkalmazott ellenőrzési lista, amely a már korábban említett IFLA Iskolai könyvtári útmutató mellékletében, az iskolai könyvtárak felszereltségének vizsgálatára készült ellenőrzési lista általam a témára adaptált változata,¹⁴ alkalmas arra, hogy átfogó, gyors bepillantást kapjunk arról, hogy a megyei hatókörű városi könyvtárak (továbbiakban megyei könyvtárak) milyen tevékenységeket végeznek már jelenleg is a társadalmiasítás témakörében, és hogyan próbálják közösségeket bevonni a működésükbe. A lista 25 tevékenységet tartalmaz három témakörben: 1) *könyvtári működés*, 2) *kapcsolat a társadalommal*, 3) *hogyan foglalkozik a társadalommal*. Három válaszlehetőséget biztosítottam minden egyes, a listán szereplő tevékenységhez: nem/nincs ilyen tevékenység, alkalmanként végezzük és igen/rendszeresen végezzük. Az ellenőrzési listát 2017. november és 2018. január között küldtem ki több alkalommal a megyei könyvtárak igazgatóinak; a 19 megyei könyvtár közül végül 16 helyről kaptam visszajelzést. A könyvtárak vezetői igen pozitívan álltak a felméréshez: legtöbbjuktól hamar megkaptam a válaszokat, és többen nemcsak X-szel jelezték az általuk folytatott

tevékenységeket, hanem éltek az általam kínált lehetőséggel és a lista végén több olyan tevékenységet is felsoroltak, amelyeket én nem, illetve tovább részletezték a már bejelölt feladatokat. Két igazgatótól is olyan visszajelzést kaptam, hogy igazán örültek a felmérésemnek. Egyikük szomorúan tapasztalta, hogy intézménye igen kevés tevékenységet végez a felsoroltak közül, és megköszönte, hogy jó ötleteket adtam neki. A másik vezető is igen hasznosnak találta a listát, mivel intézményi stratégia írása előtt állnak, így több gondolatot is fel tud majd használni. A téma vizsgálatát tovább mélyítettem néhány könyvtárvezetővel folytatott személyes beszélgetéssel, a könyvtári szaksajtó vizsgálatával és a megyei könyvtárak honlapjainak és közösségi oldalainak átnézésével.

A felmérés eredményeinek bemutatása

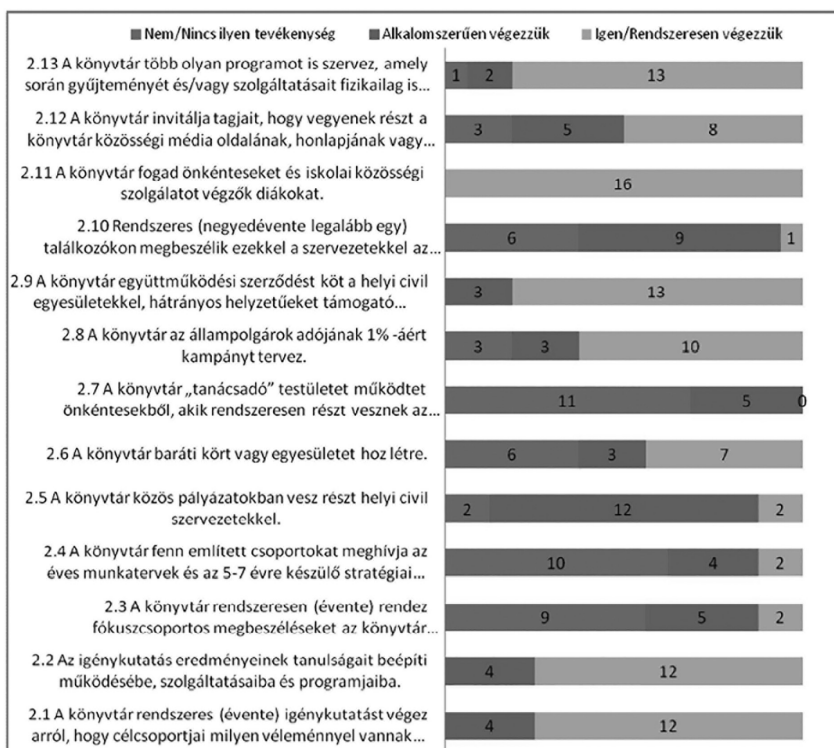
Az első vizsgált témakör a *könyvtári működés* volt, amelyben arra kerestem a választ, mennyire jelenik meg a társadalom bevonásának gondolata a könyvtár működését szabályozó dokumentumokban. Egyértelműen itt kaptam a legtöbb pozitív választ. A könyvtárak küldetésnyilatkozataiban, szervezeti és működési szabályzataiban és stratégiai terveiben megjelenik a társadalmiasításra való törekvés, a helyi társadalom bevonásának gondolata, és szabályzataikba beépítik, hogy az állampolgároknak és civil szervezeteknek milyen keretek között és formában van joguk, lehetőségük a könyvtár működésében részt venni, javaslatokat tenni, panasszal élni. A vizsgált 16 megyei könyvtár közül 15 úgy válaszolt, hogy teljesen vagy részben megjelennek ezek a tevékenységek írásos dokumentumaikban és szabályzataikban. 13 könyvtár szabályzatot alkotott az önkéntes munka és közösségi szolgálat szabályozására, és felelős személyt nevezett ki a feladat koordinálására. (1. ábra)

1. ábra: A könyvtár működése témakör eredményei

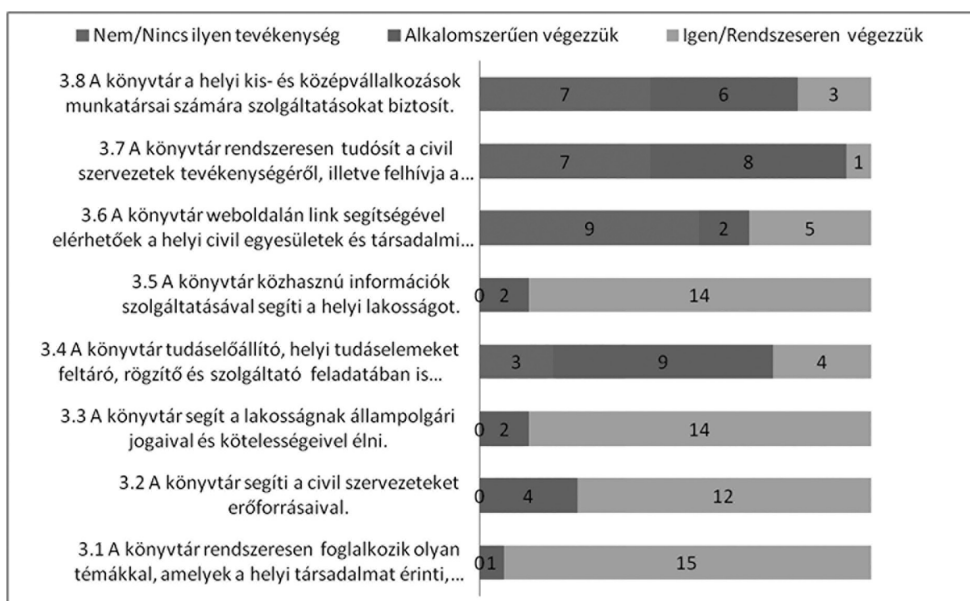

A második témakör a *kapcsolat a társadalommal* címet kapta. Itt 13 olyan tevékenységet soroltam fel a listában, melyek azt mutatják meg, hogy az egyes könyvtárak gyakorlatában hogyan valósulnak meg a működési szabályzatokban, stratégiákban megjelenő gondolatok. A 2. ábra alapján látszik, hogy négy olyan tevékenységet találhatunk, amelyet a vizsgált könyvtárak nagy része alkalmoszerűen vagy rendszeresen végez. Minden könyvtár fogad önkénteseket és közösségi szolgálatot végző diákokat, és együttműködési szerződés keretében működik együtt civil szervezetekkel. Mind a 16 megyei könyvtár végez alkalmoszerűen vagy rendszeresen igénykutatást a használók körében, és a kapott eredmények tanulságait beépítik a gyűjteményük fejlesztésébe, szolgáltatásaik kialakításába és programjaikba. Az évenkénti, rendszerint kérdőíves formában készült felmérések alkalmasak arra, hogy megtudjuk, mennyire elégedettek velünk használóink, de nem mutat képet arról, hogy a közösség azon tagjai, akik nem veszik igénybe szolgáltatásainkat, vajon miért jön-nének be szívesen a könyvtárba. Erre nyújtana lehetőséget a több célcsoport részvételével zajló fókuszcsoporthoz megbeszélés, de ennek lehetőségét sajnos csak hét könyvtár használja ki, abból is csak kettő jelölte meg rendszeres tevékenységként. A különféle csoportokat, közöttük a könyvtárat nem használókat is, irányított fókuszcsoporthoz beszélgetésre hívva lehetőség nyílik arra, hogy alaposabban megismerhessük a közösség véleményét.

2. ábra: *Kapcsolat a társadalommal* témakör eredményei

A vizsgált könyvtárak közül csak hétben működik rendszeresen könyvtárbarát kör vagy egyesület, de egy sem működtet rendszeresen ún. tanácsadó testületet. Ez az angolszász országokban található 'library advisory group/board' olyan önkéntesekből áll, akik szívesen viselik a könyvtár működését és tevékenyen részt vesznek a mindennapi tevékenységekben, a stratégiaalkotásban, a munkaterv és a költségvetés készítésében és az intézmény értékelésében.

A harmadik témakör esetén (*foglalkozik a társadalommal*) vegyes képet kapunk (3. ábra). Minden vizsgált könyvtár a rendelkezésre álló erőforrásaival rendszeresen vagy alkalmasszerűen segíti a helyi civil szervezeteket, foglalkozik olyan témákkal, amelyek a helyi társadalmat érintik, és segít az állampolgároknak IT mentorként az ügyfélkapu regisztrációban vagy egyéb hivatalos ügyek intézésében, közhasznú információszolgáltatást biztosít számukra és képzésekkel járul hozzá digitális írástudásuk növeléséhez. A civil szervezetekkel való kapcsolat már nem mutat ilyen kedvező képet. A vizsgált 16 könyvtárból csak hét honlapján érhetőek el linkek segítségével a helyi civil szervezetek, hét könyvtár egyáltalán nem tudósít a civil szervezetek tevékenységéről, és nem hívja fel a figyelmet munkájukra, további nyolc könyvtár is csak alkalmasszerűen.

3. ábra: A foglalkozik a társadalommal témakör eredményei

A kis- és középvállalkozások nagyon fontos tényezői a helyi gazdaság fejlődésének, azonban számukra csak három könyvtár nyújt rendszeresen szolgáltatásokat, pedig ezeknek a vállalkozásoknak sokszor nincsen meg sem az anyagi, sem a humán tőkájük a megfelelő üzleti, jogi, adóügyi információk megszerzéséhez. A számukra biztosított

megfelelő minőségű és naprakész információ segítségével, akár térítéses szolgáltatás formájában, támogatókra és szponzorokra is szert tehetnek.

Összegzés

A felmérés eredményei alapján pozitívként elmondhatjuk, hogy a vizsgált megyei könyvtárak dokumentumaiban megjelenik a közösségi részvételen alapuló működés gondolata. A könyvtárak fogadnak önkénteseket és közösségi szolgálatot végzőket, de nem minden esetben szabályozott a működésük. A megyei könyvtárak évente végeznek kérdőíves felméréseket és a tapasztalatokat beépítik a működésbe, de nem fordítanak kellő figyelmet a közösség könyvtárba nem járó tagjaira. A megyei könyvtárak nagy többsége együttműködik, erőforrásaival támogatja a civil szervezeteket, és mind gyűjteményének alakításával, mind rendezvényein rendszeresen foglalkozik olyan témákkal, amelyek a helyi társadalmat érintik, foglalkoztatják. A megyei könyvtárakban zajló tanfolyamok, előadások és a könyvtárosok által nyújtott személyes segítség lehetőséget nyújt a közösség tagjainak, hogy állampolgári jogait és kötelességeit megismerhesse, és azokkal élni tudjon. Minden könyvtár helyet biztosít különféle állampolgári tevékenységeknek; pl.: a szentendrei megyei könyvtárban tartottak már lakógyűlést, zenekari próbát, vásárt, jogaoktatást, drogprevenciós foglalkozást, véradást. A legtöbb tevékenységet, összesen 21 félélt a nyíregyházi Móricz Zsigmond Könyvtár végez rendszeresen, de a zalaegerszegi és a veszprémi megyei könyvtár is 18 rendszeresen végzett feladatot jelölt be a listán.

A felmérés azonban számos hiányosságot és fejlesztendő területet is azonosított. A megyei könyvtárak ritkán vonják be az érintetteket a stratégiák és pályázatok tervezésébe. Nagyon kevészer, vagy csak ad hoc találhatunk közös projekteket civil szervezetekkel, és ritkán jelennek meg a civil szervezetek programjai a könyvtárak honlapjain. A könyvtárak nem működtetnek önkéntes „tanácsadó csoportot”, amelynek tagjai támogatnák őket munkájukban és közvetítenék feléjük a közösség igényeit és elvárásait. Nem minden könyvtár invitálja tagjait, hogy vegyenek részt a könyvtár közösségi média oldalainak, honlapjának vagy blogjának tartalommal való megtöltésében. A lokális tudástranszfer, a könyvtárak helyi tudáselemeket feltáró, rögzítő, átadó és szolgáltató feladatában is aktívabban részt vehetnének az állampolgárok és civil szervezetek. A civil szervezetekkel való megismerkedésnek egyik kitűnő lehetősége a *Közösségek Hete* programsorozat, amelynek keretében a nyíregyházi Móricz Zsigmond Könyvtár részletesen bemutatta a „velük élő” szervezeteket, egyesületeket. Az egyik legfontosabb feladat talán az, hogy a könyvtárba nem járó közösség igényeit és elvárásait is alaposabban feltárjuk. Ennek egyik lehetősége a civil és társadalmi szervezetekkel, a hátrányos helyzetűeket segítő szervezetekkel való szorosabb kapcsolat kialakítása. Sajnos, volt olyan könyvtár, amely saját bevallása szerint is csak négy, a listán szereplő feladatot végez rendszeresen és nyolcat alkalmasszerűen. Több olyan könyvtár is volt, amely hét, nyolc a közösség bevonására lehetőséget adó tevékenységgel egyáltalán nem foglalkozik.

A közösségi részvételen alapuló működés (civic/community engagement) egy kicsit mást jelent Európa nyugati felén, ahol a demokráciának, a közösség véleménynyilvánításának sokkal mélyebb gyökerei vannak. Ezt a különbséget jól kifejezi *Piotr Bienkowski* skót előadó gondolata, amelyet egy panelbeszélgetés során osztott meg a 2017 novemberében rendezett egri nemzetközi konferencián.¹⁵ Véleménye szerint nem meghívni kell az állampolgárokat, civil szervezeteket a könyvtár munkájába való bekapcsolódásra, hanem munkánkkal kell azt elérni, hogy az állampolgárok maguk érezzék az igényt arra, hogy tevékenyen részt vegyenek a könyvtár életében. Úgy vélem, ennek nagyon fontos előfeltétele, hogy a könyvtárosok valóban nyitottan fogadják a közlekedést, és ne kritikának és munkájukba való beleszólásnak, hanem önkéntes segítségnek gondolják az állampolgárok véleményét. Ennek a kapcsolatnak másik lényeges eleme, hogy a közösség tagjai bizalommal legyenek a könyvtár iránt, tapasztalják meg, hogy a könyvtárban számít a véleményük, és érezzék magukénak annyira a könyvtárakat, hogy fontos legyen számukra az, ami ott zajlik. Ezzel a felméréssel természetesen nem tudhattuk meg, hogy a megyei könyvtárak közönsége mennyire érzi magáénak a vizsgált könyvtárakat, de képet kaphatunk arról, hogy milyen erőfeszítéseket tesznek a munkatársak arra, hogy megismerjék a közösség igényei, és hogyan próbálják a társadalom tagjai felől érkező igényeket és elvárásokat kielégíteni. Mindenképpen érdemes lenne a közösség tagjai körében elvégzett vizsgálattal az érem másik oldalát is megmutatni.

A társadalmiasítás eszközeinek tervezett és következetes alkalmazása segíthet a könyvtáraknak abban, hogy a közösség újabb tagjait tudják elérni szolgáltatásaikkal, és a társadalmi tőke és a bizalom növelésével a közösség még meghatározóbb intézményévé váljanak. Egy könyvtár társadalmiasítása hozzájárul az adott település lakóinak közösséggé kovácsolásához, a helyi identitás erősítéséhez és az intézmény társadalmi beágyazottságának növeléséhez. A társadalmiasítás a helyi erőforrások bevonásával és felhasználásával hozzájárul a könyvtárak fenntartható fejlődésének biztosításához.

Jegyzetek és irodalom

1. TÓTH Gyula: A közkönyvtár. In: Horváth Tibor, Papp István (szerk.): Könyvtárosok kézikönyve 3. A könyvtárak rendszere. Budapest, Osiris Kiadó, 2001. 79. p.
2. 1997. évi CXL. törvény a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről Forrás: https://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=99700140.TV#lbj123idcc7a [2018. január 15.]
3. Civic engagement: Stepping up to the civic engagement challenge. Urban Libraries Council, 2012. 9. p. Forrás: <https://www.webjunction.org/content/dam/WebJunction/Documents/webJunction/ULC%20Civic%20Engagement%20Report.pdf> [2018. január 15.]
4. A Cselekvő Községek honlapja. A projektről <http://cselekvokozossegek.hu/rolunk/a-projektrol> [2018. január 15.]

5. Kulturális intézmények társadalmiasított működtetése. Módszertani útmutató. 2017. Beke Márton (szerk.) Forrás: http://cselekvokozossegek.hu/wp-content/uploads/csk_utmutato_tarsadalmiasitas_20170331.pdf [2018. január 15.]
6. A Cselekvő Közösségek wiki oldala. <https://cskwiki.hu> [2018. január 15.]
7. Kulturális intézmények társadalmiasított működtetése. Módszertani útmutató. 5. p.
8. Uo. 6. p.
9. KOVÁCSNÉ KORENY Ágnes: Könyvtár és közösség, avagy a közösségvezérelt könyvtár elmélete és gyakorlati megvalósulásának lehetőségei. = Tudományos és Műszaki Tájékoztatás, 65. évf. 1. sz. 2018. 15–26.p.
10. Könyvtári Közös Értékelési Keretrendszer. Forrás: <http://www.nefmi.gov.hu/download.php?docID=2479> [2018. január 15.]
11. IFLA Iskolai könyvtári útmutató. 70–71. p. Forrás: <https://www.ifla.org/files/assets/school-libraries-resource-centers/publications/ifla-school-library-guidelines-hu.pdf> [2018. január 15.]
12. Kulturális intézmények társadalmiasított működtetése. Módszertani útmutató. 21. p.
13. A táblázatok megtalálhatóak a Kulturális intézmények társadalmiasított működtetése. Módszertani útmutatóban. 21. p.
14. Az ellenőrzési listát a melléklet tartalmazza.
15. Partnerségben a múzeummal címmel 2017. november 23–23-án zajlott nemzetközi tudományos konferencia Egerben. Beszámoló a hírekben. Forrás: <http://cselekvokozossegek.hu/paradigmavalto-nemzetkozi-tapasztalatcsere-a-kulturalis-egyuttmukodesekrol> [2018. január 31.]

Melléklet

Ellenőrzési lista megyei hatókörű városi könyvtár társadalmiasításának értékelésére

Kérem, jelölje X-szel, hogy az ön könyvtára milyen tevékenységet végez a listában feltüntetettek közül.

	Nem/nincs ilyen tevé- kenység	Alkalom- szerűen végezzük	Igen/Rend- szeresen vé- gezzük
1. Könyvtári működés			
1.1 A könyvtár küldetésnyilatkozatában, szervezeti és működési szabályzatában és stratégiai tervében is megjelenik a társadalmiasításra való törekvés, a helyi társadalom bevonásának gondolata.			
1.2 A könyvtár dokumentumaiba és szabályzataiba is beépíti, hogy az állampolgároknak mint egyéneknek és mint civil szervezeti tagoknak, illetve a civil szervezeteknek milyen keretek között és formában van joguk, lehetőségük az könyvtár működésében részt venni, javaslatokat tenni, panasszal élni stb.			

1.3 A könyvtár az igénykutatások és kérdőíves felmérések tanulságait beépíti a működésébe, szolgáltatásaiba és programjaiba.			
1.4 A könyvtár az önkéntes munka és a közösségi szolgálat lebonyolítására írott szabályzatot alkot, és kinevez egy felelős személyt a feladat koordinálására.			
2. Kapcsolat a társadalommal			
2.1 A könyvtár rendszeresen (évente) végez igénykutatást arról, hogy célcsoportjai milyen véleménnyel vannak munkájáról, mivel elégedettek és milyen változtatást szeretnének.			
2.2 Az igénykutatás eredményeinek tanulságait beépíti működésébe, szolgáltatásaiba és programjaiba.			
2.3 A könyvtár rendszeresen (évente) rendez fókuszcsoportos megbeszéléseket a könyvtár érintettjeinek (stakeholder) csoportjaival, melynek tanulságait beépíti a működésébe.			
2.4 A könyvtár a fenn említett csoportokat meghívja az éves munkaterv és az 5–7 évre készülő stratégiai tervekkel kapcsolatos egyeztetésekre, pályázatok, projektek előkészítésénél is rendszeresen egyeztet ezekkel a csoportokkal.			
2.5 A könyvtár közös pályázatokban vesz részt helyi civil szervezetekkel.			
2.6 A könyvtár baráti kört vagy egyesületet hoz létre.			
2.7 A könyvtár „tanácsadó” testületet működtet önkéntesekből, akik rendszeresen részt vesznek az könyvtárt működésében (rendezvényszervezés és lebonyolítása, könyvajánlás, beszerzésben való részvétel).			
2.8 A könyvtár az állampolgárok adójának 1%-ért kampányt tervez.			
2.9 A könyvtár együttműködési szerződést köt a helyi civil egyesületekkel, hátrányos helyzetűeket támogató csoportokkal és intézményekkel, human szolgáltatókkal és egyházakkal stb.			
2.10 Rendszeres (negyedévente legalább egy) találkozón megbeszélnek ezekkel a szervezetekkel az eddig megvalósított programokat és az együttműködés további lehetőségeit.			
2.11 A könyvtár fogad önkénteseket és iskolai közösségi szolgálatot végzőket.			

TÁRSADALMIASÍTÁS ÉS A KÖNYVTÁRAK: HOGYAN VONJÁK BE A MEGYEI...

2.12 A könyvtár invitálja tagjait, hogy vegyenek részt a könyvtár közösségi média oldalának, honlapjának vagy blogjának tartalommal való megtöltésében.			
2.13 A könyvtár több olyan programot is szervez, amely során gyűjteményét és/vagy szolgáltatásait fizikailag is közelebb viszi a célközönségéhez.			
3. Foglalkozik a társadalommal			
3.1 A könyvtár rendszeresen foglalkozik olyan témákkal mind gyűjteményének alakításával kapcsolatban, mind a rendezvényein, amelyek a helyi társadalmat érintik, foglalkoztatják.			
3.2 A könyvtár lehetőségeihez mérten segíti a civil szervezeteket erőforrásaival (infrastrukturális, humán erőforrás) – rendezvényterem, szakmai segítség stb. biztosítása.			
3.3 A könyvtár segít a lakosságnak állampolgári jogaival és kötelességeivel élni; pl. segíti az e-önkormányzat működését, segít az állampolgároknak pl. IT mentorként ügyfélkapu regisztrációban, vagy egyéb hivatalos ügyek intézésében, képzéseken segíti az állampolgárok digitális írástudásának növelését.			
3.4 A könyvtár tudás-előállító, helyi tudáselemeket feltáró, rögzítő és szolgáltató (lokális tudástranszfer) feladatában is aktívan részt vesznek az állampolgárok, civil szervezetek.			
3.5 A könyvtár közhasznú információk szolgáltatásával segíti a helyi lakosságot.			
3.6 A könyvtár weboldalán link segítségével elérhetőek a helyi civil egyesületek és társadalmi szervezetek honlapjai.			
3.7 A könyvtár rendszeresen tudósít a civil szervezetek tevékenységéről, illetve felhívja a figyelmet ezekre.			
3.8 A könyvtár a helyi kis- és középvállalkozások munkatársai számára szolgáltatásokat biztosít.			

Bognárné Lovász Katalin 1995-ben végzett a szombathelyi Berzsényi Dániel Tanárképző Főiskola angol-könyvtár szakán, majd 1999-ben szerzett egyetemi diplomát az ELTE Könyvtártudományi Tanszékén. PhD fokozatát az ELTE Irodalomtudományi Doktori Iskolájának Könyvtártudományi Programján szerezte 2013-ban. 2003 óta tanít a felsőoktatásban, az ELTE BTK Könyvtár- és Információtudományi Intézet Savaria Könyvtártudományi Csoportjának adjunktusa. Fő kutatási területe az információ- és tudásmenedzsment, valamint az e-learning elmélete és gyakorlata.